

Iz zapisa Andrije Ivančana (III)

Nastavljajući s iznošenjem građe što ju je neposredno pred drugi svjetski rat sakupljao u selu Molve Andrija Ivančan, došli smo do poglavlja o poznavanju prirode te narodnoj književnosti i mudrosti. Kako se tu radi o dosta skromnoj građi, nastaviti ćemo i s poglavljem kojemu je Andrija Ivančan dao naslov **Zivot**. Građa koju donosimo dokument je i o kajkavskom dijalektu kojim su se služili stari Molvarci između 1935. i 1939. godine.

Poznavanje prirode

a) Nebo i zrak. Sonce je Bog stvoril, kej nas ogreva. Neznamo od česa je. (Bi se prehitil, da bi se zemlja okretala). Sonce ide po zraku, na nebu je. Sonce se giblje. Mesec se računa da je nakakva zemlja. Stari so računali da so, ono na mesecu dva angela i da drže, zemljo drže. Mesec je celi, samo ga nekaj pokriva (za I četvrti; o. A. I.). Danico, kosce kej ido četiri skupa, kumovo slamo, jutarnja zvezda, zornica. Da so druge zvezde sakojege pojedinca sveče. Dok sveča dogori, opane, čovek merje. Grom kazni čoveka. Ilija vudara. Veter je čovek. Bil je došel k nekomu z velikom bradom i ves potrgan. Onda so ga pitali što je. Ja sem veter. Kad je potrebno pušem, oblake rasteravam, a da ne mene vi bi zlo prešli puno pot. Kiša z vode. Megla se digne v zrak i otoga dežd curi. Sprogla pije vodo, se spruži, onda stoga nastanu oblaki i dežd pada. Popije i žabe i ribe i onda padajo dole. Danas svet više u te stvari ne veruje, kad u školi većinom uče.

b) Zemlja i što je na njoj. Zemlja je ravna ploča, da je okruglja bi se skupitali š nje. Gde je Zemlji kraj tu je nebo vprto. Dok nam svetlo zajde, njem zide. Nam je noć, njem den. Kak njem onda zvezde? Jel imajo zraka? I otokod njem dežd opane? Jel naš prepane, onda nejm Zemlja prepušča? Sim je zašla, sim zije, sonce. Kak žočanjek belanjku.

Brojenje vremena i stvari

Ivanjski dogi dani, a miholjske doge noći. Na Đurdevo se i Filipovo slugi pogađajo. Od Jantunova ne bilo dežda. Filip napija, a Sofija dopija — bo 40 danov dežda. Računa se od toga sveče: Jožef, Peter, Valentin. Koje narod bolje pamti. Gregur. Marija Sadvenica (Blagovest o. A. I.).

Do froštuklja, do poldan, do južine dobi, dok sonce zije, dok zaje. Neje bilo vur. Denes na vure. Pop je košarice pler, saki den je jeno košarico pler i kad je bila sedma, to je nedelja. Sluga mu bil jeno košarico vkral. Zvonar je zvonel, a popa nema. »Čujte župnik jel ne pojete služit?«. Onda so se pravdali i sluga slušal. I onda mu je podvrgel košarjo. Koj računa, pak nezna, onda mu velimo da bo košarje pler.

Broji do sto, dvesto hiljad. Ako nemre pamtit, onda na zrnje broji. S krajdom poteže. Ili na batini zarezuje.

Poznavanje zemalja i naroda

Mađarsko, Srbijo, Rusijo, Francesko, Englesko, Nemačka, Španjolska, Talijanska, Turska, Indija — Amerika. Naši so v Italiji ratovali. Naši stari joča so 12 let ratovali. Išli so v Ameriko. Bosni, Ercegovini, Srbiji.

Ameriko bolje poznado, a sad Francesko. Bila je Amerika pusta, a sad ima više naroda nek tu. V Južni Ameriki je puno bolje nek v Severne. Došli smo i do kraja, kej ne nikoga bilo, samo divljaki. Zime nema, onda jeno dozre, a drugo se seje. Zveradi sega. Mi smo tak, kam jeden, tam si.

Našemu seljaku se veli »to je naš čovek«. Već s drugoga sela nje naš čovek, ako je zdalječa, to je inostranec. Mi smo Hrvati. Srbi so srpski narod, a Slovenci so slovenski narod. Ne bi rekli došel je naš nego došel je Srbija-

nec, Kranjec, Nemcov i Talijanov ima više neg nas, a Madžarov manje. Još gotovo s tuđem bolje neg svojem.

Poznavanje prošlosti

Molve so nastale pred 300 — 350 let. S Peplare, Krapine, Kerestura, Ivanca, s Fičijaza z Mađarske, San Đurđa, Virja, Đurđevca i od sakod. Dok je propala Peklenica, bile so zgrade. Z Mađarskom i s Talijom. Turčin i Pesoglavac so zajedno ratovali. I turski narod je ostal do Pesoglavca. O tom Pesoglavac ne mogel živeti, kad se je ranil čovečem mesom. Ceci i rit moškem.

Kocenje so prali, kvacali, sušili i mleli. Onda je k tomu došlo zobi po jeden cent, onda skupa semleli i stoga kruha pekli. Ali je kruh s peči na komačece išel. Jeden čovek jenoga leba ne bil sit. Ne kej ne bi baš rodilo, ali je narod bil gladen, pak je jel za tri dana najempot. Bog vas oslobodi »glanoga leta«. Navek je del, a nigdar sit. Kak so joči vidle, tak se moglo jesti. To je jeno leto trajalo. Valjanke, zelje, se so jeli.

A nakon toga so došli krči. Počel se je frkati i za frtalj vure bil je gotov. Pri jeni hiži znalo na dan vmreti po pet. To so zvali »krči«. Se je išlo na zobe i odzad.

Prevelike zime ni bilo.

Mišljenje o ljudima i životu

a) Ženiti se mora da ima vekšo obitelj, i da starešem polakša život. Žena je suđena čoveku. Neje sejedno iti za draga i nedraga. Za nedraga je prisiljena — ili siromaštvom ili nečem drugem. Bolje je ženiti se mlajši, jer (se stariji pokvari i raspada).

b) Naš imetek je naša domovina. »Otišel je na svojo domovino«. »Cela domovina je Hrvatska«. To je domovina svih nas. (Smatra se da je vrijedno pretrpjeti za domovinu; o. A. I.)

c) Gospoda trebajo, ali samo da je s ceni manje. Nemreš se razdeliti bez gospona, dete nemreš bez gospona, dete nemreš bez gospona seškolati, nemreš bez gospona k meši itd. Ima puno takve poslov, gde so gospoda treba. Sirotinja je postala po sebi, kaj je zapil ili doga napravil. Nema velike ni bogatašov ni sirotninje.

Vlast i pravo

Narod je vladaru dal vlast i gospodi. Bez vladara nemre biti. Ne bi se moglo vladati bez gospode. Ne bi moglo biti bez žandara i pandura. Ne bi moglo biti da ne bi nišče nikaj zapovedal. Ne bi moglo biti bez zakona. Nepravedni zakoni: Vkradne par hiljad dinara, par mesecov je zaprt i puste ga nazaj na slobodo. Trebalo bi ga mam vmoriti, pustajija. Porez se plaća da gospoda dobiju plačo. Vojška bo čuvala ako dojde do rata. Gospoda se posvade, onda bokce terajo v rat. Seljaki nigdar ne trebajo rata.

Mišljenje o svijetu i životu

a) Više nesreće, zla i krivice. Krivico gospoda delje. Srečen je on kaj je zdrav i koj se naglo more bogatiti. Dober je on koj se z nikem ne svađa i v miru žive, nema nikakve procese. Slabo denes ima pravičnega. Bil bi on, kaj bi svoje čuval, a tuđe poštuval, sakoga pošteno naplatiti i dožen nikomu ostati.

Na svetu ide se na gorje. Naplate, porezi, dače vekše. Nas bolje gaze. Naroda se više, a zemlja je ista. Denes saki gledi kak bolje zije. On koj gledi na pravico te gorje zije. Tak i pri sudu. On, koj je kriv nej, zeme fiškalja i bode prav. Tak i doma. On koj laje bo prav, a on koj čkomi bo kriv.

Naplačuje se dobrota i pravičnost na drugom svetu.

b) Kada je više nesreč onda je skoro bolje da čoveka nema. Nezna za nikakvo zlo. Sam se čovek ne sme vmoriti, skončati. »Sebe vragu mesnico dela«. Nedado ni zvoneti, ni sprovoda, ni nikaj. Ali da je gosto bi dal, vrag mater stvoril i popu.

Poslovice i kratke misli

Od stare kokoši najbolša juva. Nema tice nad prasice, ni dojnice nad kravice (to so trice).

Ptica se pozna po perju, a čovek po ponašanju. Em imate čas. Na općinskom se ne nišče vmoril.

Nema hiže bez gazdarice niti nema jognja bez cepanice.

De vrag nemre nikej napraviti, pošlje babo. Dekla ide zamoš dok jo što prosi, a dečkov se ženji dok se oče.

I bregi se zestano.

I crna krava belo mleko daje.

I dušo bi dal, tak je dober.

Ne treba iskati dlako v jajcu.

Gle, gle, kak je srečna.

Kopuj dok nišče neče, a prodaji dok saki išče.

Kosi kosa dok je rosa.

Lako je gospodariti s punom kesom.

Od mlada se drevo ramlja i šiba svija.

Bo imala pod roge i pod noge.

Deklini ladici kaj ni popovi kesi nigdar dosti.

Sak ide v meljim koj oče.

Saki vrag bokca gnjavi.

Sako leto komaj jeno dete.

Ko po Mali Meši kosi, na peći suši.

Zob si mi strgnola.

Pri njem ima sega i sačesa, tot kej nema žabljeja perja i ptičega mleka.

Joj, drago, bez penez ni v crkvo.

Bolje je ne imati dece, neg više stvarjati bokcev na svetu.

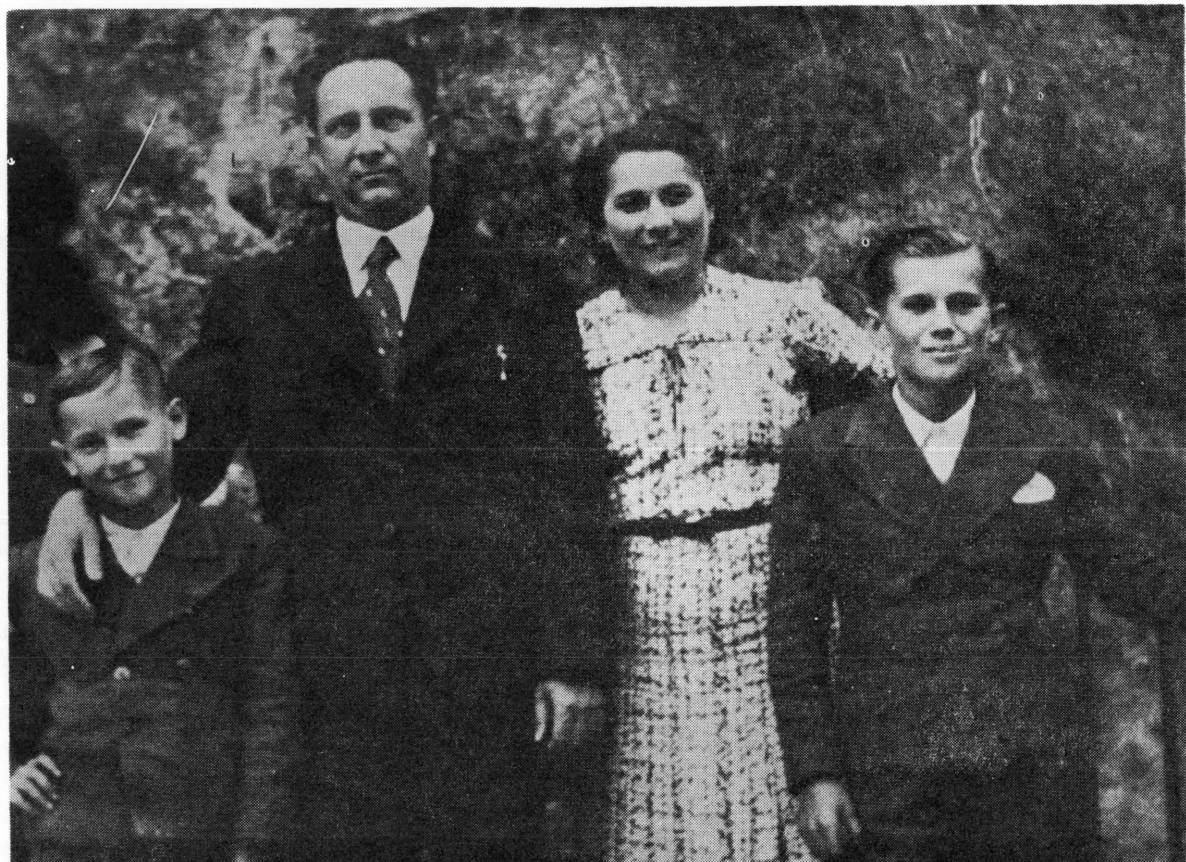
Dekla nemre dozreti kak ni bogečko žito.

Del deklo vdaje.

Dober konj ima sto faljinge, a nevaljani samo jeno. Ne valja.

Dogo pri jeni hiži, torba prazna.

Drevo se svija dok je mlado.

Andrija Ivančan sa suprugom Zlatom i sinovima Ivanom i Dubravkom snimljen 1939. godine

Gospodi je dobro, oni so si složni med sehom,
oni so za se dobre zakone napravili, bormeš
ne za nas.

Ima sega na goste kak na Božić.

Kej je na stolu to je ponođeno.

Kej mora biti, mora, ali kuliko morem tuliko
dam.

Neso bogzna kakve macafike i malažije.

Nesem se nore gliv najel.

Nesem z biki kokoruzinje jel.

Pluni pak sedni.

Saki gledi po se.

Sram za tram.

Srami se kak vlaška mlada.

Voda ni v opanku ne valja.

Em ne bomo ni sehom odnesli. Bo vam.

Ja bi tak žišel na vrbove hegede.

A zutra rano, zorja među (?; o. I. I.)

Baba je gorša od vruga, ona je i vruga nasadi-
la, tri dana je stareša od vruga.

Da bi kača na nji (rakiji) spala, bi jo spil.

Gospoda po gospocki, a mi siromaki po siro-
maški.

Dok i na galge vode, dado govoriti.

Pluj i liži, to nede.

I trn ima cveta.

Našla vreča zakrpo.

Ima dve zdrave roke i pošteno srce, ače nema
nikej više.

Ima grunta za dva funta, kej bi ga baba z
ritjom prekrila.

Jaboka ne pada daleko od stebła.

Kej bo meni moj drek zapovedal.

Jempot se samo žive.

Kakvo seme, takov rod.

Pa kej veli: Kalištoli za groš soli.

Kam puklo da puklo.

Kaj je, je.

Kaj je kruha vu njemu je, kej je ruha na njem
je.

Kaj je pravo i Bogu je drago.

Kej neje k redu od ranja, to nebo ni k večeru.

Kepenjek stoji na straži, čuha dremlje, a bun-
da spi.

Sakoja žena najrejši sedne na meko i toplo.

Kasno je iti popoldan k meši.

Kud puklo da puklo, s te kože nikam.
Koj rano rani, dve sreče grabi.
Koj se mlad ženi, te se ne kaje.
Lakomomu nigdar dosti.
Kej se nas tiče, drugomu dvadesetpet po pleči.
Mala deca, mala briga, velika deca, velika briga.
Fala Bogu da ji nemam više.
Na jeno vuvo nuter, a na drugo vun.
Nemre biti sem svinjam, kak nerescu.
Nemre biti vok sit i koza cela.
Nigdar ni smrklo, kej nebi svelo.
Niti ti bo soljil, niti drobil.
O lanskem snegu ni divana.
Od glada nema gorjega jada.
Od plača nikakva hasen.
Od videla do videla, od smrknenja do smrknenja, po tuđe mekotaj.
Otišel je v Jerešin po stekla, a len konoplje pukat.
Nek je otišla plačoč, to nikej ne košta.
Vi pušete vu isto tikvo.
Prebiruša najde pometuša — prebirača obrisača.
Nekak je na kratko nasađena.
Prešla je baba s kolači.
S te melje nigdar kolača.
S trbuhom za kruhom.
Sakomu bracu po flacu, a kej ostane njemu.
S čem dalje, s tem gorje.
Neboš imala svekrvo.

Prosi je. I Boga se sme prositi.
Neje blago ni srebro ni zlato — več je blago, kej je srcu drago.
Prokleta lakomost.
Rejši s dragem celino kopati, neg s nedragem po gradu šetati.
Rejši s dragem v crno goro iti, neg z nedragem vu bele palače.
Ako očes da te fale merji, če očes da te kude ženi se.
Kej bi ti mene zapala.
Da je za bote zveleči, ja bi je prvi zvelkel.

Znam ja, za onem tebi rasto skomine.
I Bože pomozí.
I čorava kokoš zrno najde.
I z maloga se oče veliki vrag zleči.
Kak što dela, onak i zide.
Kej bom svoje sedlo blatil, kad mi je na nje sestí.
Kej pop sveže, nišče ne razveže.
Kej se napiše, to se ne briše.
Koga babe žene te ne za ženidbo.
Konec delo krasi.
Skopi dvapot plača.
Materi je najgorje.
Na silo se nede k meši.
Ne češi se de te ne svrbi.
Ne imala ni na Božić kruha.
Neka ide lanec po livadi.
Ni bogatuši ne jedo s drveni žlicami.
Od zla roda ne treba poroda.
Ni na nebu, ni na zemlji.
Si nemremo biti lepi ni bogati.
Vražá gospoda.
Bilo pak prošlo.

Bolje je malo s blagoslovom neg puno s prokletstvom.
Bolje se je s pola puta vratiti nego krivim putem otići.
Em zato časa se komu očee, ne mu dobro kratiti.
A kaj ste toga zvali? Se je pokvaril.
Da bi čovek znal de si bi glavo vtrgel ne bi tam išel.
De si, tu si. S te kože nikam.
Detelj kljuje na prsi mi pada.

Itak je svoje.
Šest pol gače, tuđe vole kajče.
Što predi dojde, predi i melje.
V noći so se krave crne.
Večer se obuva, a rano zuva.
Z dlanom se sonce ne zastre.
Za drva je gorje neg za kruh.
Diži se dok je bogec v tretjem selu.
Nema ni za živeti ni za vmreti.
Zestala bi se tuga z nevoljom.
Ače nešče v zdenec skače, jel moram ja za njem?
Bez dece je čovek okljaštreno drevo.
Bez mlade ne moro biti svati.
Blaženi mir, komu ga je Bog dal.
Bogec mora biti sačiji norc.
Pak i Marena Šanjičeva tak veli: Ciganica gače, da ji v torbo skače.
Česa se čovjek najviše boji ono i dojde.
Cinovnikom nigdar ne zmanjka prvi.
Dober, dober. Da je dober, bi ga pojeli.
Ali znaš lepo odbrusiti.
Da je i moška glava, bila bi zdavnja kapetan.
Deca tvoja bodo tuđi bokci.
Detetu ne dobro iti čez god po goda.
Ne bomo valjda čekali do Jandraša kodeljaša.
Istina služil je od Đurđeva do Đurđeva pri Filipaču.
Dobro jutro majka, dobro ste me vdali. Do froštuklja tripot bita, a nigdar sita.
Vi ste navek govorili: Dok čovek ima dve zdrave roke, ne treba se bojati glada.
Dok je čovek bogec saki beži od njega.
Dok je čovek zdrav onda je i bogat.
A kej ti znaš — dojde beteg, a gde si onda?
Takva so deca: Dok so mali kruha jedo, dok so veliki srce jedo.
Jel ne bolje bez nje.
Zišla bi s konja na osla.
Drevo ne pada od jenoga vudarca.
Drži se, kak da ji je pura zob kruha zela.
Dva dneva zlo, a potlam nigdar dobro.
Gledi kak vrag z maslenke, srdito.
Je, bormeš kuj dok je železo vroče.
Skomine ji se na njega hičo.

Dobil je obrisača.
Dobro bi ga bilo po smrt poslati.
Dok cucka (kuja; o. A. I.) z repom ne vrti,
Dok je deelatí: »De smo?«, a dok je jesti i piti: cucki nedo za njom.
»Si smo!«.
Dok nema drugoga nastira i pesek je dober.
Pol sela obzija, dok kam ide landrati.
Dimi kak kobila na mrazu.

Dvadeseti po tuđem turu ne boli.
Gledi kak bele vrane lete (bez svrhe; o. A. I.).
Gospodo bi potoči — samo ždero i ločo.
Bolje se je rane ženiti, stareši se dečkov ras-
pase i pokvari.

Vmakajo ga, žmačo (s prose).
Kojega betega, koju betežnico, betežnico maj-
kino.

Ako mene varaš, Boga nemreš vkaniti, to so 3
osobe.

To je išlo na encvaj.
Grunta za pol funta i sedem frtaljov najža.

Dok čovek ima hižo, čučurko.
Nebi si dal tak srati pod nos da sem Bog.

I onda blago si ga čoveku dok deca za njim
vičo: »Čeča!«, dok vičo: »Kuma!« još se zajde,
a jaj si ga dok vičo: »Mamica!«.

Blago si ga riti dok more hoditi.
Blžišeša je pocuknjenka riti, neg suknja.

Bo i po groš.
Bo pitala starost, de e bila mladost.

A Bog zna kej je za koga i kej komu treba.
Bolje je neprijatelju po smrti ostaviti, neg za
života od prijatelja prositi.

Jeste li brumbe tak dogo kovali?
Ciganica gače.

Cucek i dekla brzo narasto.
Čez grlico — vu guzicu.

Čije tele, onoga i vože.
Moraš se starati za drva, a v šumi se denes
nemaš ni od cukca s čem odbraniti.

Čoveku ne nigdar dosti.
Da ne bokcov, ne bi ni sonce grela.

Daruvanomu se konju ne glede zobi, ni boga-
tomu dečku faljinge.

Poštujem svetoga krsta, sjeti se mati.
Udala se za nemila.

Saki duh Boga falji, ja ga faljim, je li ga faljiš
ti?

Sakomu je zato za njegovoga.
Nama ne teče krv neg voda.

Ni kuhan ni pečen.
S čem dalje, s tem gorje.

Snehe bračo delje.
Zijake prodaje.

To bo na savrovo i dok Drava nazaj poje.
Se po šesnajst.

V meljinu se dvapot govori.
Z vragom zlo, bez vraga još i gorje.

Žena bez moža, krava bez voža.
Ače postelj ne zmiri čovjeka i ženo nišče je
nobo zmiril osim dragoga Boga.

Ače ti je žena kurva predi doznado tri sela
nek ti.

Beži delo ide težak!
Da tuliko jesti, kej bi Brcko zvrgel.

Mi smo želni i krajcarovo pismo videti.
Veter puše, nešče se je vtopil.

Kej čekate, kak da ste z ruške opali.
Pri njem nema mišov v košu.

Komaj noge diže no smrti ni divana.
Na bolje je dok svojega glasa v hiži čuje.

Čuvati se mora, bogme se i najglopši zdenec
pregrabi.

Ne bi jo nadlajale ni se selske cukke. Lebodi
kej.

Nekomu je do smeja, a nekomu do plača.
Ni cedila ni smodila nema.
Od dela ni nišče debel.

Jel to čovek: Gazda je već tri lete, a još neje
ni ral grunta kupil.

Nanođa se kak gladen srat.
Počesal si se, kak da te je telička zalizala.

Se ide kak po loju.
Plaza kak po lojtri.

Zgledi kak stočni cucek.
Drži se kak posran golob.

Vrti se kak piškor v loncu.
Ima puno na pleći.

Drži se ga kej i tenja (sjena; o. A. I.).
Doje na ranje kej i vlaška mlada.

Bo stekel, si so lazari.
Em se je s tvoje kese osunolo.

Se si je noge zablatil, onda je otišal v krevet.

Pjesme

(Pjesme se kod nas ne kazuju ni uz gusle.
— O. A. I.) Jedino dohađajo lazari i popevajo
otprilike:

Koj krajcara, a koj dva, da ne pevam badava.
Danas ste mi obećali, da mi boste sutra dali.
Krajcarec je mali dar, da bi mi ga dali bar 1
par.

Krajcarec je mali darec, a grošiček mal
dobiček.

Pripovjetke

Bio je jedan car itd., — zove se pripovetka.
Vekšinom postareši ljudi pripovedajo. Bajka je
ono, kej neje istina, a sad se zmisli. Zna se
dosti pripovetki. Predi se je još i više pripo-
vetke znalo.

Priče

Priče i pripovetke znače im jedno. Večer
dok se kokruza trebi ili dok se trebi onda se
pripoveda.

Gatke

Sve su to priče.

ŽIVOT

1. Život u zadrugi.

Zadruga u mjestu Molve ne postoje. Zadnji
su bili Cuzek kbr. 168 i Čelik z Ledin. Do 1866.
bilo je se v zadrugi. Onda se je zadruga delji-
la na pol tj. ako so bila 4 brata, dva so mogli
otiti i napraviti si hižo i dobili so pol grunta.
No već 1871. godine mogle je iti saki za se.

Po 4, 5 i 6 moškarcov znalo je biti v zadr-
gi, a 1, 2 i 3 dovica, dece do 15, 16. Vekšinom
so bili v rodu. Tuđi neje priman v zadrugu.

Gospodar se je zval **starešina**. Gde je bil
dober, tu je gospodarstvo i napredovalo; bilo
je puno blaga, puna živeža. On je čuval i dru-
žino opravljal, i iz mase je ženske vdaval. Ako

je i dovica išla zamoš i ona si je mogla zebra- ti. Ako je bil zločest onda je zadruga padala. Onda ga je zadruga mogla prijaviti oblasti, pak so si drugoga zebrale. Ov sebi, on sebi, so se pravdali, pa ga je dal kazniti, onda se neso lepo gledali. (Moške batine, a ženske šibe pletenjače tri vrsti; o. A. I.) Bilo ih je pravednih pak je v jesen sem, jednako moškem i žen- skem opravka dal. I vu obroku saki jednaki zalogaj. Pri nepravednom se je otimalo koj je kej više mogel smaknuti. Onda se neje moglo vnovčiti, nego kej so pojeli. A robu so mu vi- še z rok šteli. Radi toga bilo je i svađe i tu- če. On je imal više brige, ali mu je dobro bilo, ako so ga poslunoli. Lepše mu je bilo kej ne moral delati, samo raspoređuvati. Rano je se pogledal jeli vkučani se dobro delaju i on je obroke daval (**kravar, svinjar, ovčar, konjar, dočakal**). Po noči so pasli. Blago je o paši ži- velo, samo prostom ranom se ranilo. Onda koj je kam išel na delo. Dok je bilo na polju delo, on je daval obroke, a dok se je bliže do- ma delalo, onda so išli doma jest. Po polđan je gledel kaj treba popraviti oruđa, z dučana donesti, kej treba **gazdarici**. Na večer je pak pregledal, jel mu je se v redu i onda je pazil da saki dobi jednaki obrok. V zimi je raspolo- žival; nekoj so gnoja vozili, drugi so išli v šu- mo, ženske so prele i tkale. Najvekke poteško- če dok je bilo slabo leto nabaviti žito, ako je sfaljelo. »Baš moj domačin komad zemlje je dal za žito«.

Gazdarica. Ako je gazdarica vmrla, onda je mužu starešinstvo prestalo. Ako je bil stareši- na i gorši, a žena je bila bolša, onda je ona ženske pokrivala, onda je i ženskam bilo bol- še. Dok so muškarci v šumo odnesli meso, onda je ona gledala, da nekaj bolšega priredi i za žene. Ako je bila zločesta, onda je ona sebi vgađala, a drugem je prosto davala. Neje pa- zila na jednakočo. Teže je bilo kej je išlo z njezine glave kaj se bode kuvalo i kuliko se bode kuvalo. Leže ji je bilo kaj so si se drugo pridonášale. Ova je vodo donesla, druga je za- kurila itd. Ona se je navek brigala samo za jelo. Ako je obetežala, onda si je pripomoč zeberala. V letu i v zimi samo se je o tom sta- rala.

Družina. Zadovoljnije je **samec**. (Zato so se i podeljili; o. A. I.) Doduše, denes je teško to prosuditi, kad nema zadruga. V zadrugi je prešlo manje svetla, goriva, a imali so po 2 i 3 para voznoga blaga. Nišče ne moral biti tudi težak i sluga. Goriše: Nikam neso se smeli odstraniti bez znanja kuče gospodara. Ženski posli so bili: v letu z gruntom, a v zimi s pre- lom, tkanjem i veživom. Stareši, koji so bili slabeši, so navek **cepljali**: delali so zobače, rasohe, vupore, lojtre, samar. Kovač je samo pluga poklepai i kotače okoval — još od drva. Kopričanec je zadnji imal kola drvena i Pav- leta. Osovine drvene.

Gde je bila dobra gazdarica tu so **deca** imala po cel dan kruva, a gdje je bila škrta, tu je bilo slabo. Matere so se za decu pravda- le: »Pok dejte, deca so gladna«. Po opravku se najbolje vidlo kak se je z decom postupa-

lo. Bila so čisteša i redneša. Neveste so se zna- le posvaditi radi dece. Nekoja so jakša, pak so na slabeše vudarala. Do škole delala ništ. Po školi so muškarci pastiri, a ženska deca so se privlačila, priteravala ženskem poslom.

Momci so se ženili dok so vojsko otslužili, koji so bili sposobni. Sami so si tražili curu. Zagledali so. Kučegospodaru se je javil i išel je s jocom v snuboke. Obično se je davalo tele, a potli se je ženilo na zajem (izmjenično; o. A. I.) V zadrugi neje dekli i dečku bilo tak dobro kak sad. Bilo se je v zadrugi leže oženi- ti i vdati.

Mlada je posluživala društvo kuliko je mog- la, a i druge so ji pomagale ako je bilo veliko društvo. Denes neje tak. A **mladi čovek** neje više bil pastir nek je bil kočijaš.

Kuća je morala pokrivati deco. Bilo je do- vici gorje, ali kam je mogla.

Sami so betežnike negovali. Zajedno je bil z družinom po 6, 7 postelj. Samo je starešina imal malo hižičko posebno. Žena je najviše dvorila.

Sluge neje bilo. Malo gde. Sluge so bili samo pastiri. Onda je slugi bilo bolje. Denes je bolje možu i ženi. Zapovedanoga posla morali so delati. Spe v zajednički sobi. V zadrugi nikej neje bilo nikej svojega posebnoga. Deco je opravljala zadruga. Gazdarica je i deco pazila. Žene so po zimi za svoje može i deco šile, a ako so bile vešteše, onda so i drugem pomagale.

Pri jelu deca so imala niski stol i stolčece za sedeti, a družina veliki stol i klopi za sedeti. Sinokoše so moški same kosili, a ženske so rastepale i zobatale na vrpo. Dok je bilo seno suvo, ženske se prizobačuvale i prinašale k jenom kupu, a muškarc i so: jeden slagal voz, a dva so hitali gore. Moškarc i so orali s 4 vola ili konja. Ženske so potuckavale grudevle, ženske so nakapale jamice, a muškarc i so sadili i zametali jamice.

Žetva: Ženske so žele, a muškarc i vezali i nastavljali snope v stavice.

Mlatidba: Žene so mlatile, a muškarc i so ritka delali.

Branje kokruze: Žene so same ga brale, a branje kokruze si skupa.

Trebljenje (komušanje; o. A. I.) skupa. Moške so nosili kokruzo v koš (I klasa; o. A. I.), ženske so odabirale, a II klasa na najiž.

Drvoseka samo moške. Vozili gnoj. Gorično branje zajedničko. Najmlajša sneha.

Kuha gazdarica, a druge ji doprinašajo.

Pastiri so morali pasti blago i čistiti štale. Dobivali so i pomoč. Živad, mladino, so žene otranjivale.

Si so jeli v isto vreme. Saki je imal drveno žlico i drveni tanjer. Kruha i meso je rezal starešina ili do njega sedeči, na jednake komade, da neje bilo krivo nijenemu.

Žetvo so jako štimali na veliko. Dok je bila gotova žetva, dobili so gajdaša, koji im je zavrival, pa so se veselili, kej vu kolu, kej vu plesu. I z mekoto so išle popevajuči. Pesme: »Rodilo vam polje«. Bilo je i govora. Oni starešini, a starešina je njem odgovaral. Razilazili so se pjevajuč.

Samo su išli na općinski posel (osim zadrugina; o. A. I.)

1866. zgorelo je bilo 30 lumer, onda od te so se počeli prvi deljiti. Oblast je naložila delje i da se nekoji odselje na druge kraje. Medvrtov neje bilo. Marijanska vuljica do Bracevoga načelnika ili Mađerca prekata. Vujkovičeva hiža bila je zadnja, gdje ve Vircburgerov štafelj. Malo selo od Pejičevoga Šefine, Zajčeva. Ključeci od Jakoviča na voglu i Varge prek pota. Potom je se otišlo širom. Saka zadruga je obično imala i konaka. Te so kanađarili najviše z blagom. Te se zval majurec. Bili so v Gabajevi Gredi, Gornja Suma i Greda.

Zadruge so se deljile, da jim bude lekši život, kej nebo tuliko društvo.